

Євгенія ДМИТРІВ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВОГО ІНТЕР'ЄРУ ЛЬВОВА КІН. ХІХ – ПОЧ. ХХ ст.

Yevhenija DMYTRIV. Development Peculiarities of Lviv Dwelling Interieur at the End of the XIXth – beginning of the XXth Centuries (End XIXth – beg. XXth).

Дослідження житлового інтер'єру – це дослідження життя людей, їх художньо-естетичних смаків, культурної орієнтації та матеріальної спроможності.

Інтер'єр (від франц. Interior – внутрішній) – відносно замкнений, організований у функціонально-естетичному відношенні простір всередині будівлі. Його характер змінюється відповідно до зміни архітектурного стилю¹.

Над вивченням теми українських житлових інтер'єрів кін. ХІХ – поч. ХХ ст. працювали Михайло Васильович Гнатюк з темою кандидатської дисертації “Художні вироби з дерева в інтер'єрі народного житла Українських Карпат і Прикарпаття ХІХ – першої половини ХХ ст. (Історія. Типологія. Художні особливості)”, об'єктом якої був інтер'єр народного житла; Марія Миколаївна Гринюк, яка захистила кандидатську дисертацію на тему “Декоративний народний розпис в інтер'єрі гуцульської хати (середина ХІХ – кінець ХХ століття)”, однак в цій праці знову фігурує народне житло, а не львівський житловий інтер'єр, як в темі нашого дослідження.

Повертаючись до характеристики поняття інтер'єру можна сказати, що в ньому переплітаються майже усі види мистецтва – рисунок, живопис, скульптура, мозаїка, кераміка, вітраж, різьбярство, меблярство, ковальська справа тощо. Основою цього синтезу є композиція, вона ніби зв'я-

зує окремі твори мистецтва, які красиві самі по собі, а разом без відповідних засобів при їхньому розташуванні можуть виглядати не естетично. Правильне розташування предметів – меблів чи інших аксесуарів – ось одне із завдань дизайнера інтер'єрів.

Відомо, що інтер'єр житла, а також окремі речі, що знаходяться в ньому, активно впливають на психологію та морально-етичне виховання людини. Інтер'єр має властивість впливати на людину різними способами, він може пригнічувати її (психологічні аспекти), збуджувати її до тої чи іншої діяльності, створювати гармонію чи дискомфорт. Саме тому естетичні якості такі важливі при створенні нового житлового середовища.

Основними складовими естетики в інтер'єрі є: вишукана кольорова гама, вдало підібране і професійно розміщене освітлення, єдність стилю, ідейна задумка, неперевантаженність деталями, лаконічність форм, цікава загальна композиція.

Найбільш несприйнятним для організації житлового простору є стилева неоднорідність, або так званий стиль еклектизм. Що стосується еклектизму, то його навряд чи можна назвати стилем. Це було складне явище, котре приносило хаос у будь-який житловий інтер'єр.

Загалом у ХІХ ст. існували три стильові напрямки, а саме: історизм, еклектизм і романтизм. Історизм можна назвати однією з найбільш характерних тенденцій у мистецтві ХІХ ст. Характерними ознаками історизму було оформлення кімнат у тому чи іншому стилі, усі предмети інтер'єру нагадували ту чи іншу історичну епоху. Історизм – це не стиль, а скоріше за все позиція, котра могла виразитися в будь-якому виді мистецтва і дозволяла “збирати” найкращі досягнення попередніх епох: Середньовіччя, Ренесансу, Бароко, часто не дотримуючись точностей у деталях, і саме це не відповідало історичній автентичності.

Особливим успіхом користувалось наслідування меблів італійського ренесансу. Меблі другої пол. ХІХ ст., виконані в стилі неоренесансу, були дуже далекі від оригінальних зразків ХV-ХVІІ ст. за своїми типами, конструкціями і прикрасами. Справжній еклектизм цієї епохи в кін. ХІХ – на поч. ХХ ст. замінився стилем модерн.

¹Запаско Я.П. Декоративно-ужиткове мистецтво: Словник. – Т. 1. – Львів: Афіша, 2000. – С. 263.

На меблях того часу появляються S-подібні згини завитків, перемішані з рослинними формами, жіночими масками з довгими хвилями волосся тощо.

Що стосується технічних характеристик меблів у цей період, то маємо відомості, що тон меблів був світложовтий, натуральний, або ж світлозелений, лакування не використовувалося, однак дерево обробляли воском. Переважаючими сортами дерева були каштан і лотарінгський горіх. Червоне дерево ще з серед. XIX ст. виходить з використання і замінюється ясенем, горіхом, березою, дубом і липою.

У розвитку львівського інтер'єру кін. XIX – поч. XX ст. основну роль відігравали такі фактори, як вплив західноєвропейської культури, а саме віденської сецесії, яка, трохи видозмінившись, поширилася на Галичину, створивши львівський варіант сецесії, а також традиції української місцевої культури, що була джерелом для творчості багатьох митців, які творили новий український інтер'єр у львівських помешканнях.

Візуальне уявлення про житловий інтер'єр Львова цього періоду нам дають фотографії, які збереглися у тогочасних мистецьких виданнях, найбільше у журналі “Нова Хата”. У львівських меморіальних музеях та приватних колекціях наших сучасників також можна побачити меблі та атрибути інтер'єру кін. XIX – поч. XX ст.

На жаль, ми не маємо змоги оперувати достатньою кількістю наглядного матеріалу, оскільки велика кількість предметів, з яких формується житловий простір не збереглися до нашого часу в цілісному вигляді. Багато меблів, особливо сецесійних, зникло безслідно, адже стиль цей зазнав багато критики.

На поч. XX ст. у Львові окрім сецесійного інтер'єру існували інтер'єри різних псевдостилів, і це є логічним поясненням того, що не міг один стиль заповнити всі без винятку домівки наших мешканців. На це були різні причини, починаючи від банальної фінансової неспроможності окремих городян оновляти свій інтер'єр згідно з новими модними тенденціями, і закінчуючи різними мистецькими уподобаннями.

У розвиток інтер'єрного мистецтва Львова кін. XIX – поч. XX ст. значний внесок склали такі відомі українські митці, як Іван Левинський,

Євген Нагірний, Олена Кульчицька, Юліан Захарієвич та багато інших.

Мистецтво творення інтер'єру формувалась у Львові завдяки творчим зусиллям митців різних національностей. Найперші у Львові сецесійні інтер'єри повстали наприкінці XIX ст. Це були кав'ярня Шнейдера з настінним розписом Антонія Туха (1897), цукерня Кароля Чуджака при готелю “Французькому” на пл. Міцкевича (1899, проектування інтер'єру – Францішек Тенерович), кілька житлових інтер'єрів з меблями і тапетами продукції фірми “Владислав Прімус і Стефан Іглиці” та майстерні Стефана Щурковського².

Характерною рисою української сецесії є звернення до багатой культурної національної спадщини. Як відомо, у період досліджуваний у дисертації на теренах Галичини відбувалися процеси пробудження національної самосвідомості, що не могло не вплинути на мистецькі процеси. У мистецтві творення інтер'єру також відбувалися зміни, які проявлялися у тому, що елементи українських народних аксесуарів все частіше почали з'являтися у житлових інтер'єрах львівських будинків.

У виробництві меблів також прослідковується тенденція до заохочення створення меблевих ансамблів із використанням гуцульської орнаментики. Провідні художники, які працюють в період української сецесії, брали участь у різних конкурсах, які мали на меті пробудити в суспільстві інтерес до національної культури, до піднесення її до вершин, а не невілювання, як було раніше.

Проектуванням меблів у народному стилі (якщо можна так назвати український варіант сецесії) займалися такі відомі художники і архітектори, як Т.Обмінський, А.Захарієвич, О.Лушпинський, О.Кульчицька, Л.Левинський та інші. Важливим аспектом є те, що попит на таку продукцію був надзвичайно великим, замовлення надходили з різних куточків Галичини.

На формування львівського житлового інтер'єру на межі двох століть мали вплив, з одного боку, запозичення з інших країн Європи, а також місцеві мистецькі традиції з другого. Внаслідок цього ми можемо згрупувати житлові інтер'єри

²Бірюлов Ю. Сецесія у Львові: Специфіка розвитку львівської сецесії як художнього феномену епохи.– Львів, 1996.– С. 33-45.

Львова кін. XIX – поч. XX ст. в такі групи: псевдостилеві інтер'єри, сецесійні інтер'єри (з використанням суто сецесійних елементів інтер'єру, меблів та аксесуарів, які привозилися із Відня та інших міст Австро-Угорщини), інтер'єри українського (гуцульського) стилю, а також еклектичні інтер'єри.

У Львові в досліджуваний період проживали мешканці різних національностей – українці, поляки, вірмени, євреї та інші, які внесли свій вклад у мистецтво творення інтер'єрів у Львові. Поляки, наприклад, створили, базуючись на своїй національній традиції, закопянський стиль, євреї мали свій специфічний стиль виготовлення меблів, в якому використовували розписи для оздоби креденсів та шаф, українці мали гуцульський стиль, який характеризувався використанням гуцульської орнаментики на вишиваних виробках, подушках, занавісках на вікна та двері, та різьби на меблях, які виготовлялися часто у Косові, а потім привозилися до Львова для облаштування інтер'єру.

Прикладом співпраці між косівським майстрами та нашими львівськими митцями може слугувати відома художниця Олена Кульчицька, яка також створювала проекти інтер'єрів.

Однак повернемося до характеристики житлового інтер'єру Львова в кін. XIX – на поч. XX ст. Серед основних приміщень у будь-якому помешканні є вітальня та спальні. Повертаючись до інтер'єру спальні у львівських помешканнях на поч. XX ст., можна прослідкувати звернення до функціональності, комфортабельності та лаконічності, якого прагнули досягнути художники-дизайнери, проектуючи це приміщення.

Основними атрибутами спальні в цей період були ліжка, нічні столики, кілька крісел та малий столик. Основними завданнями, які ставилися для проектантів інтер'єрів спалень, була зручність у побуті, відмова від зайвих декорацій, обстановка мала мати великі, гладкі й легкі до стирання поверхні, з мінімальною кількістю оббиття та прикрас. Однак інтер'єри не мали виглядати пустими і недовершеними, тому за допомогою кольорової гами, якій приділялося більше уваги, та загальної пластики розміщених меблів та інших аксесуарів, художниками-проектантами досягало-

ся образності, вишуканості та неповторності створених ними інтер'єрів.

Серед інших приміщень, які були у львівських помешканнях у досліджуваний період і актуальні на сьогоднішній день, були дитяча кімната, кухня, лазничка, туалет та господарські кімнати, а також комора (спіжарня).

Інтер'єр дитячої кімнати був лаконічним та максимально комфортабельним, для оздоби використовували кольорові картинки, іграшки та вази з квітами.

Кухня та господарські приміщення були надзвичайно важливими приміщеннями, адже крім приготування їжі на кухні виконувалися й інші господарські роботи. Кухня у львівських помешканнях у 1920-30-их рр. була недостатніх розмірів, тому часто не всі необхідні меблі можна було в ній розмістити, переносючи їх у передпокої. Як правило, недостатніх розмірів господарські приміщення були у винайманих помешканнях, де за рахунок кухні, наприклад, старалися збільшити передні кімнати.

При проектуванні приватних будинків-вілл художники-дизайнери старалися збільшити площу господарської частини, в тому числі і кухні, адже саме там виконувалося прання, прасування, латання, чищення черевиків тощо.

Серед інших приміщень, які художники-проектанти мали продумати у приватному будинку були пивниця та стрих, які були призначені для зберігання речей, які не мали місця в помешканні.

Інкони в львівських житлових інтер'єрах початку XX ст. окремим приміщенням була скромно облаштована кімнатка для служби, однак вона не була широко розповсюдженою.

У приватних віллах більш заможних львівян кількість кімнат була більшою і в склад помешкання могли входити також кімнати для гостей, синів, дочок тощо³.

У 1920-их рр. у львівському житловому інтер'єрі прослідковуються зміни форм, художники-дизайнери при проектуванні стали використовувати набагато менше декоративної орнаментальної оздоби, у меблях почали переважати прості лінії.

У цей період на теренах Галичини, а також у

³І.К. Наша хата // Нова Хата.– Львів, 1925.– Ч. 7.– С. 17.

всій Європі на зміну сецесії, яка ще у 1910 р. втратила свої позиції у мистецтві, прийшли нові стилі – конструктивізм, функціоналізм, а згодом від у 1925 р. – стиль Ар-Деко.

Загалом у цей період по всій Європі відкривалися фабрики, які поступово почали витісняти ручне виробництво, нові досягнення у промисловості відкривали нові можливості і перед художниками-дизайнерами, які проектували і виготовляли твори декоративно-ужиткового мистецтва.

Однак Перша світова війна мала свої негативні наслідки в Європі на всі сфери життя, на теренах Галичини також погіршилася економічна ситуація, що не могло не відбитися на мистецькому процесі.

У сферах мистецтва, архітектури і проектування все більш виразніше було видно, що давні традиції все менше мають відношення до сучасного світу.

Спроби пошуку нових напрямків в мистецтві XIX ст. були піддані критиці на поч. XX ст. Творці сецесії шукали нових декоративних мотивів, однак не врахували в повній мірі вимог до сучасного життя з точки зору функціонального, окрім того через свою перебільшену орнаментальну насиченість (особливо на початку зародження стилю) сецесійні твори мистецтва втратили свою популярність серед споживачів.

Історизм та еkleктика також не задовольняли естетично-функціональних потреб на поч. XX ст. Еkleктизм концентрувався на адаптації історичних декорацій на потреби сучасної реальності, що негативно позначилося на процесі розвитку інтер'єрного середовища. Об'єктом критики була також і тяжка перенасичена орнаментика XIX ст. (в вікторіанському та інших стилях), а також поверхневність творів декоративно-ужиткового мистецтва виготовлених у стилі історизму. Усі ці фактори сприяли пошуку і розвитку нового революційного стилю, який у 1920-их рр. набув популярності, а саме функціоналізму.

Характерним для цього стилю було переважання функціональних якостей, мистецькі твори (предмети інтер'єру, меблі в тому числі) мали бути не тільки естетичними, але і комфортабельними, відповідати ергономічним стандартам. Що стосується мистецько-естетичних характеристик, то можна прослідкувати використання прямих лі-

ній та значне обмеження декоративної оздоби, або повністю її відсутність. У галузі проектування інтер'єрів позитивними якостями цього стилю була розробка принципу вільного плану, взаємопроникнення зовнішнього та внутрішнього простору.

Позитивним явищем кін. XIX – поч. XX ст. є, на нашу думку, пропагування українського народного мистецтва, його інтерпретація митцями і, як результат, формування українського стилю в житловому інтер'єрі.

Можна зробити висновок, що в період, коли Галичина і Львів в тому числі входили до складу Австро-Угорської імперії, художники старалися підносити до вершин своє національне, не знівелювалися з іноземними впливами, які поширювалися на наших теренах, згадаємо творчість Олени Кульчицької, Івана Левинського та інших визначних митців української культури, творчість яких була дотична до проектування житлових інтер'єрів Львова кін. XIX – поч. XX ст.

Разом з тим мусимо констатувати факт, що сучасний український житловий інтер'єр створюється без акцентування на невичерпні скарби української національної культури, які можуть бути джерельною базою для художників у всіх видах мистецтва, в тому числі і в мистецтві проектування житлового середовища. Українські орнаменти, які ми бачимо на численних вишиванках різних регіонів нашої країни, наприклад, можуть бути інтерпретовані, а їх мотиви використані у інтер'єрі житла, чи це при виготовленні авторських меблів (як робила в свій час О.Кульчицька), чи в килимах, гобеленах, картинах, стінних розписах, занавісках, дрібній скульптурній пластиці чи в інших елементах, з яких складається сучасний житловий інтер'єр.

Досить часто сучасний інтер'єр характеризується безстилевістю, переважанням еkleктики та вбиранням елементів, запозичених з чужих (іноземних) культур.

Відмова від декорацій та перевага функціональності у львівських житлових інтер'єрах 1920-их рр. свідчить про появу на українській етнічних теренах нового стилю.